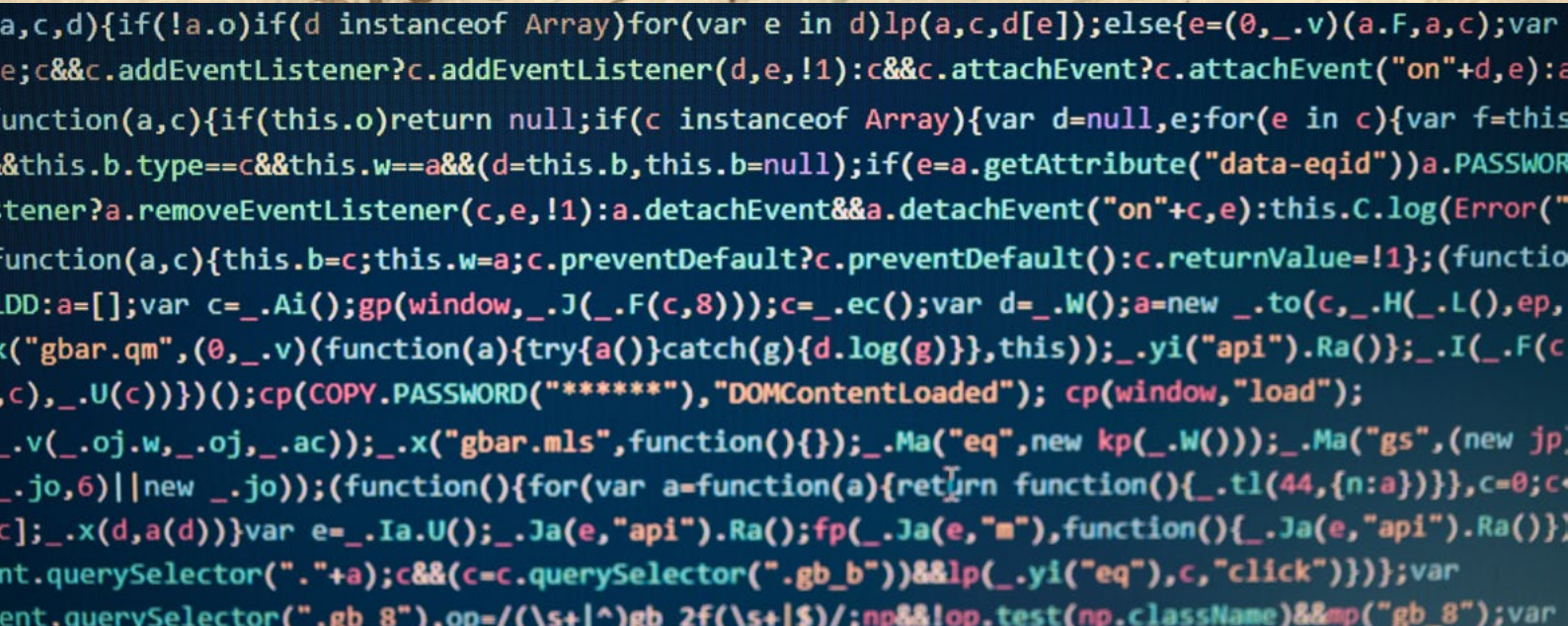
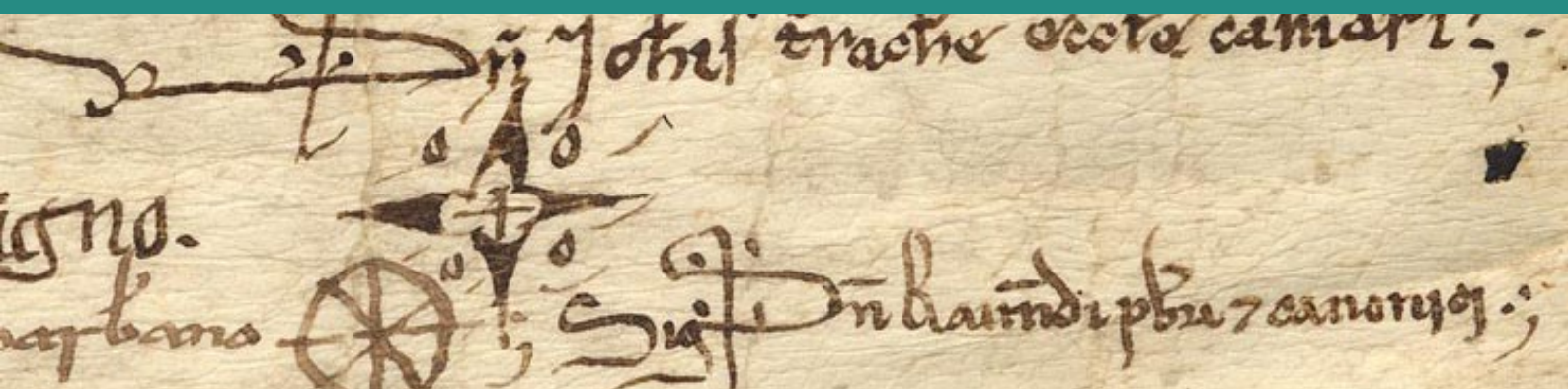

Net de papers

Història i territori

Bloc d'Ezequiel Gort i Juanpere

CARRUTXA

EDICIONS DIGITALS

07/11/2011

Una sentència a la façana de l'ajuntament de Reus

Sobre les llandes de les portes centrals de la balconada del palau municipal de Reus es pot llegir, ben gravat a la pedra:

D.I Q.I TERRAM

Es tracta d'un acrònim que, en general, passa del tot desapercebut per als reusencs en travessar la plaça del Mercadal, apressats o no, per davant de l'ajuntament. Fins i tot, a causa de la seva alçada, per aquells que en contemplen la façana, si no és que s'hi fixen amb la deguda atenció. I per a molts, encara, dels que s'hi han fixat, potser els poden semblar unes lletres incomprensibles. Tanmateix, és un text important que té per funció servir de guia als regidors de la ciutat, segons al seu dia —el 1956— va interpretar Josep M. Guix en un article dedicat a l'epigrafia urbana reusenca, segons el qual es tractaria d'una frase dedicada a les autoritats del municipi per tal que la llegeixin cada vegada que entrin a l'ajuntament i el tinguin sempre present pel bon govern de la ciutat.

Desplegant el contingut de l'acrònim, es pot llegir la frase llatina «Diligite iustitiam, qui iudicatis terram»; és a dir, «Els que governeu la terra, estimeu la justícia», i d'aquí l'apreciació de Guix.

És un text que avui per avui no se sap en quin moment es va gravar ni qui ho va ordenar. L'actual façana de l'ajuntament, pel que fa a la part més antiga, es va bastir a partir del 1600, però al projecte que s'ha conservat d'aquell moment no hi figura. És possible que s'hi afegís cap a finals del segle XVII o

bé a principis del XVIII, quan es diu que s'hi feren obres de reforma i d'ampliació.

Sigui com sigui, se sap que al segle XVIII ja hi era, com ho testifica un autor de l'època, Celedoni Vilà (argenter d'ofici, però també historiador i arxiver municipal), que el 1787, a *Descripción de mi estimada patria la villa de Reus*, en parla, tot esmentant les sigles D.I.Q.I.T i el text llatí complet, però sense traduir-lo.

Un altre autor, coetani de Celedoni Vilà, el pare franciscà Josep Rius, també se'n féu resso el 1801, tot definint-la com una «gravíssima sentència del Espiritu Santo por boca del sabio», i que tradueix com a «Jutges de la terra, estimeu la justícia». El pare Rius la va incloure a la seva obra, avui encara inèdita —per bé que n'hi ha algun fragment publicat, com ara el present—, *El árbol de la vida plantado en medio del paraíso*, conservada a l'Arxiu Municipal de Reus.

Un altre autor que el va esmentar fou Andreu de Bofarull als seus *Anales históricos de Reus*, del 1845, i també en treballs posteriors, com la versió dels *Anales* del 1867. Bofarull publica l'acrònim i la seva versió llatina, però tampoc el tradueix.

En tot cas, crida l'atenció, com a tret comú dels comentaris de tots aquests autors, que quan esmenten l'acrònim, ho fan sempre amb les inicials D.I.Q.I.T, abreujant així també la darrera paraula, quan a la balconada es llegeix perfectament i gairebé completa (només hi ha abreujada la «M» final) la paraula «terram».

10 / 1 / 2013

Un pressupost d'obres del segle XVII

El 1572 calia adobar en profunditat una casa que hi havia a la plaça «inferior» o de la Pescateria, de Reus, que era d'un sacerdot. Com es faria avui, aleshores es va encarregar un pressupost als mestres de cases, que en aquest cas foren Antoni i Guillem Martí.

Els dos mestres, després d'examinar la casa i concretar què calia fer, i a la mateixa porta de la casa en qüestió, el dia 23 de juliol d'aquell any, van donar el pressupost a l'interessat, del qual se'n va alçar un instrument públic, el text del qual reproduïm en la part que ara ens interessa:

«Que lo pillar que està fora davant les portes de dita casa se-a de llevar y mudar. Hi una pedra que està perillosa en dit pillar. Per la qual mudar hi auria de gastos, per tot, dotze sous barcelonesos.

Item, les portes foranes per quant estan velles y corquades, se aurién de fer de nou. Per les quals entre unes coses y altres costarien sis lliures barceloneses.

Item, se aurié de adobar una paret de la plaça, la qual afronte ab lo pou y adobar tembé dit pou, per tot costaria dotze sous.

Item, per adobar y reparar la cunya, çò és, les dos stàncies y fer unes portes en lo armari y altres a la finestra, per tot costaria deu realls [1 lliura].

Item, per a fer un trastet de canysada sobre la stablia per a tenir la palla, costaria vint sous [1 lliura].

Item, per remandar la stablia y cobrir de teulada demunt per llevar l'aygua, per tot costaria entre unes coses y altres, sis lliures.

Item, per adobar y tepiar lo verger afronte ab lo fosal, entre unes coses y altres, per tot, quatre lliures.

Item, en la sala la una trosegada entre cayrats y cayhisada, costaria per tot sinch lliures.

Item, per a la cambra davant a la part de la plasa, per tornar lo envà davant y fer lo necessari y

migenar entre la sala y dita cambra, per tot, sis lliures.

Item, per adobar y redreçar la cambreta darera dita casa y per tornar lo coll de la fumera per quant està deroquada casi tota, per tot, una lliura.

Item, per mudar les canyes de la xaminea de la sala y renovar la taulada de algunes teules, per tot valurat [una lliura i quatre sous].

Item, tres cabirons a la taulada demunt la finestra que estan podrits [catorze sous].

Item, un cayrat que falta a la porta de la plasa [dotze sous].»

Aquesta casa, per les notícies que es coneixen, era entre l'actual plaça de les Pescateries i el carrer del Fossal vell. Tenia la seva entrada per la plaça, on s'hi accedia per uns porxos formats per pilars que sostenien l'embigat sobre el qual hi havia, probablement, un únic pis amb coberta de teula. A la planta baixa, entrant, hi havia un pou, i a l'interior una establia i, de ben segur, la cuina, mentre que el pis disposava, almenys, d'una sala, una cambra i una cambreta. A la banda de darrere, que donava al fossar —l'actual Fossal Vell—, hi havia un verger obert i també aquí hi devia haver, si més no, una part de l'establia de la planta baixa, que en alguna mesura devia restar sense coberta o almenys amb la coberta en males condicions.

També, per les obres que calia fer, sembla que la casa devia portar bastant de temps deshabitada o, si més no, es trobava en molt mal estat.

En total, el pressupost pujava a trenta-tres lliures i quatre sous. Tot això se sap perquè aquell capellà en féu alçar una acta notarial que s'ha conservat entre la documentació de la Comunitat de Preveres de Reus. El que ja no se sap, però, és si el client el va acceptar i les obres es van poder fer, o no, portades pels referits mestres Antoni i Guillem Martí.

16 / 01 / 2013

Ca l'Olives del Mercadal

El dels Olives és un dels llinatges més antics de Reus, ja que hi és documentat des del segle XIII i va formar, si més no al llarg dels segles XVI i XVII, una nissaga de notaris, dels quals, en aquesta època, a l'inici del segle XVII, una branca vivia al carrer de Jesús, mentre que una altra branca, també de notaris, va residir a la casa que feia cantonada amb el carrer de Monterols i la plaça del Mercadal.

Aquesta casa cantonera, la féu construir el notari Antoni Olives el 1540. Un segle més tard, un altre notari, dit també Antoni Olives, distingí la façana que mirava al carrer de Monterols —a l'alçada del segon pis— amb el seu escut heràldic, consistent en un camp d'argent, amb set olives de sinople, disposades en 2, 3, 2. Era una làpida que presentava l'escut de forma ovalada i amb una vorada al gust de l'època, i perquè no hi haguessin mai dubtes, el completà amb la llegenda «Antonius Olives / Notarius / Any 1642».

Devia ser en aquesta mateixa època quan es completà la decoració de la façana posant medallons sobre les portes dels balcons, encara que la balconada que arribà fins al segle XX probablement era més tardana, del segle XVIII, amb els arcs de balcó decorats amb àligues. Els medallons, com l'escut, avui es guarden al Museu de Reus. Hi havia encara un segon escut, posat a la clau d'arc del portal del carrer de Monterols.

La presència dels escuts informa de l'ennobliment dels Olives, potser en una data propera a la de la seva col·locació, cap a mitjan segle XVII. En tot cas, l'ennobliment és un aspecte que trobem certificat al llibre d'actes del Consell de la Vila, quan es fa constar, el 1699, la condició noble de Francesc Olives, també notari.

Ja al segle XVIII, per herència —segons diu Salvador J. Rovira—, la casa va passar a Salvador de March, qui hi va viure entre 1737 i 1784, quan va anar a Barcelona, on residí al palau de la rambla de Santa Mònica.

Després hi hagué els Prim, també notaris, i aquí, el 1814, nasqué el cèlebre general.

La casa es va conservar fins al 1974, quan va ser enderrocada.

25 / 01 / 2013

Una concòrdia sobre el molí d'en Montaner, al Priorat

Com que d'aquest molí medieval, com d'altres del Priorat, avui no se'n sap gran cosa, he cregut adient publicar de manera íntegra el contingut de la concòrdia per allò que aporta al coneixement de la comarca, així com també pel que fa a l'ofici de moliner —amb el temps de durada de la concòrdia, les condicions del pacte, i assenyalant encara uns mesos que cal entendre com a moment àlgid en la feina, els d'abril a juliol— i l'estructura del molí, que disposava de peixera i sèquia:

«*Sexta die mensis aprilis anno a Nativitate Domini m.cccc.lxxx quinto. En lo loch de Poboleda fonch pacte convengut e concordat entre los honrats en Pere Montaner e Anthoni Montaner, del loch desús nomenat, de una part, ab lo senyer en Pere Erbolí del loch de Gratallops de la part altra. És a saber que los dits Pere e Anthoni Muntaner lexen lo seu molí a les miges al dit Pere Erbolí a temps de sis anys, dich a ·vj· anys, ab tals condicions e avinençes que lo dit Pere Erbolí vol que les despeses que lo dit molí ha mester que los dits Pere Muntaner e Anthoni*

Muntaner les paguen ara en la primera entrada, e ells són contents e de aquí avant se agen a pagar per eguals parts. Exceptat que quada vegada que la cíquia se escurarà e ayguades la pexera trenquarà, que los sobre dits Pere Muntaner e Anthoni Muntaner agen a metre tres hòmens més que lo dit Pere Erbolí. Item, vol lo dit Pere Erbolí que ell age llibertat aquest primer any de lexar lo dit molí, e que ells no lo-y puguin levar si ell lo volrà tenir. Emperò, promet que no'l lexarà lo mes de abril, ni de mag, ni juny, ni juliol, que són quatre mesos. E si aquest primer any és passat estant lo dit Pere Erbolí en lo dit molí, que de aquí avant la una part ni l'altra no puguin retractar les coses sobre dites, ço és que ni lo dit Pere Erbolí no pugue lexar lo dit molí ni los dits Pere Muntaner e Anthoni Muntaner tampoch no lo-y puguin levar, etcètera. E per tenir e complir, etcètera, prometen e juren, etcètera, quiscuna de les parts en poder de mi, Pere Gibert, àlias Celoni, prevere, vicari e notari del dit loch, etcètera, dia e any quibus supra. Testes huius rey fuerunt.»

07 / 02 / 2013

La producció dels forns teulers de Reus, el 1841

S embla que cap a 1840 els forns reusencs, o si més no alguns, tenien una producció que en part era defectuosa, ja fos per ser mal cuita o bé per no respectar les dimensions correctes que havien de tenir les diferents peces, i això portaria a que l'arquitecte municipal i un mestre d'obres, conjuntament, fessin una inspecció a dits forns i, davant els resultats obtinguts, l'arquitecte municipal va presentar al Ple de l'Ajuntament, en data de 29 de març del 1841, un projecte per escrit dels canvis que es podrien portar a terme a fi de poder millorar la producció.

Les actes municipals transcriuen aquell projecte que crec avui prou interessant com per transcriure'l íntegrament (i de manera literal), ja que informa de quins tipus de peces utilitzaven, en la feina de cada dia, els paletes del segle XIX:

PROJECTE

Los rajolers deurán obligarse á donar l'abast al públich de obra ben cuita y cals de bona qualitat á uns preus equitatius sens fer sufrir carestia y á tenir separada la obra ben cuita de la que surtia crua, no venent aquesta sino quant sia demanada espressament, donantla á un preu inferior á la primera; y á mes las clases de obra que abaix se esprimen deurán tenir quant sian cuitas las dimensiones següents:

TOVAS

Las tovas de **mitg palm** deurán tenir un palm y mitg llarch, tres cuarts de palm ample y mitg palm gruix. Las tovas de un **cuart y mitg** deurán tenir un palm y mitg llarch, tres cuarts de palm ample y un quart y mitg de palm gruix. Les tovas de **cuart** deurán tenir un palm y mitg llarch, tres cuarts de palm ample y un quart de palm gruix. Las tovas **comunas** deurán tenir un palm y mitg llarch, tres cuarts de palm ample y dos tersos de quart gruix.»

RAJOLAS

La rajola **dobla** deurà tenir un palm y mitg llarch, tres cuarts de palm ample y mitg quart gruix.

La rajola **prima** deurà tenir un palm y mitg llarch, tres cuarts de palm ample y dos tersos de mitg quart gruix.

CAIRONS

Los cairons de **sinch cuarts** seran de dos clases, la primera de sinch cuarts de palm en cuadro y de un quart y mitg gruix, y la segona de cinch cuarts en cuadro y un quart gruix.

Los cairons de **palm** seran de tres clases, la primera de un palm en cuadro y de un quart palm gruix, la segona de un palm en cuadro y dos tersos de quart gruix y la tercera de un palm en cuadro y de un ters de quart y un quart de ters gruix.

Los cairons de **terrat** deurán tenir set cuarts de palm en cuadro y mitg quart de palm gruix.

Los cairons de **cup** deurán tenir dos palms y mitg llarch, set cuarts de palm ample y dos tersos de quart gruix.

Los cairons de **batadora** deurán tenir tres palms llarch, dos palms ample y un quart y dos tersos de idem gruix.

Los cairons de **forn** deurán tenir dos palms en cuadro y un quart y mitg idem gruix.

TEULAS

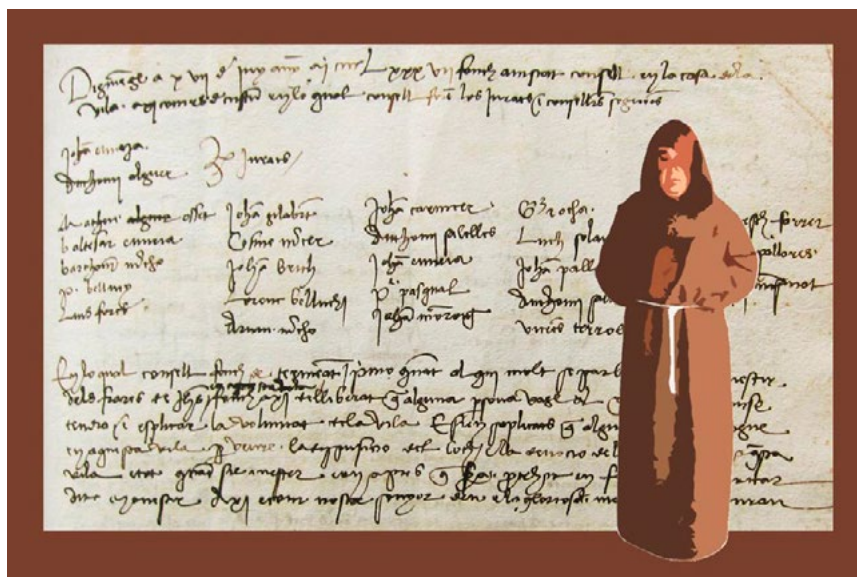
Las **teulas** deurán tenir dos palms y mitg llarch, un ters de quart gruix y en lo cap ample un palm de llum y en lo estret tres cuarts llum.

SISABATS

Los **sisabats** deurán tenir mitg palm y mitg quart ample, sinch cuarts de palm y un quart de dits cuarts llarch de punta a punta y un ters de quart gruix.

PISONS

Los **pisons** deurán tenir un palm y mitg llarch, un quart y mitg ample y un quart gruix.

17 / 02 / 2013

El convent de Santa Maria de Jesús, de Reus

La presència dels frares franciscans al Reus medieval no era pas estranya, sobretot als temps de la quaresma, que hom els cercava perquè hi prediquessin.

Però tot i la seva quotidianitat en la vida reusenca, la vila no disposava de cap convent, fins que cap a la darrerria del segle XV s'hi van establir. Va ser el 1488, tot i que la documentació, sobretot de l'any anterior, ja parla de la fundació. Arribaren els primers frares quan encara s'havia de bastir la casa que els acolliria, de manera que cercaren un espai provisional i el trobaren a l'hospital. Allí, en un racó tocant la muralla i prop del portal on s'iniciava el camí de Valls (a l'actual plaça de la Sang), hi van romandre alguns anys fins que el convent no restà en condicions de ser habitat, als primers anys del segle XVI.

El convent, que era on avui hi ha l'església de Sant Francesc (que fou al seu moment església conventual) i l'Institut Salvador Vilaseca, donà nom al carrer que, sortint del Mercadal, hi portava, així com d'aquell bocí de raval, ambdós coneguts, encara avui, com de Jesús, tret d'un fragment que el 1927 li imposaren el nom de Martí Folguera. Els primers temps dels menorets a Reus van ser complicats, sobretot per la picabaralla que es desfermà entre la comunitat de preveres de Sant Pere i els frares de Sant Francesc, amb episodis prou novellescós.

Per a conèixer les circumstàncies de la fundació del convent i de la lluita, no pas exempta de violència, entre els religiosos, us recomano assistir a la conferència que Josep Fàbregas farà a l'Arxiu de Reus el proper dijous 21 de febrer, a 2/4 de 8 del vespre, sota el títol *Els primers anys del convent de Jesús de Reus*, dins el cicle «El document del mes» que organitza l'Arxiu.

06 / 03 / 2013

Els drets dels habitants del Camp de Tarragona a l'edat mitjana: les franqueses

En el temps medieval, el Camp de Tarragona, com el país, es regia normalment pel costum («el costum fa la llei», deien), les franqueses o els privilegis. Amb el temps, a mesura que augmentava la complexitat normativa, les poblacions van anar recollint el dret local i compilant-lo en uns llibres que en molts llocs van prendre noms ben singulars, com és el cas, a Reus, del «Llibre de la Cadena», un llibre iniciat al segle XIV que recull les ordinations que, nascudes del costum, van regir la vila durant segles. En aquest cas, el nom fa referència a la cadena que el clou. En altres llocs hi havia el «Llibre Vermell», com a Falset o a l'Arboç; el «Llibre Verd», a Reus o a Blanes; el «Llibre Ferrat», a Llivia, entre altres.

Igualment com a les poblacions passava a nivell del Camp de Tarragona: va existir un llibre de les «franqueses» i els «bons costums», que fou escrit en català cap a 1280 i que en algun moment, posterior a mitjan segle XVII, va desaparèixer.

D'aquest llibre només s'han conservat un parell de textos breus, ambdós a l'Arxiu de Reus. Són dos pergamins escrits el 1550 i 1553 a petició dels jurats de Reus, en els quals consta que els van transcriure del llibre que aleshores es guardava a Tarragona. El text

íntegre d'aquestes dues franqueses (la franquesa era una concessió reial o senyorial que reconeixia uns drets als vassalls, o bé que els alliberava d'un determinat pagament) és el següent:

«Item tots los hòmens de Tarragona e de tot lo Camp se poden apeylar al senyor archabisbe. Mas hòmens de la Selva s'apeylen primerament de lur balle al pabordre e del pabordre a capítol, e de capítol al senyor archabisbe. Hòmens de Reus s'apeylen de llurs balles a camarer, e de camarer a capítol, e de capítol al senyor archabisbe, levat hòmens e fembres que sien jutjats a pena corporal o a córrer la vila, o a mort d'ome, que no-s poden apeylar.»

«Enchare han per lur franquea y de costuma que null hom ni nulla fembra no deu ésser posat a turment per neguna rahó.»

Sobre aquest tema, a l'Arxiu de Reus, el cicle «El document del mes» us proposa, mercès una xerrada de la professora de la URV Coral Cuadrada, conèixer algunes de les franqueses del Camp i, de retruc, de Catalunya, a partir d'un dels documents esmentats. La conferència es farà a la sala d'actes de l'Arxiu de Reus el proper dia **14 de març**, a 2/4 de 8 del vespre.

14 / 03 / 2013

El cardenal Goggio Battaglia i el castell de Reus

El 1336 va morir a Avinyó el cambrer, i senyor de Reus, Guillem Pere Godin. El Papa no va nomenar d'immediat un nou cambrer, sinó fins al cap de tres anys, el 1339, pel que durant aquest temps la senyoria de Reus restà vacant. Llavors es nomenà nou cambrer el cardenal Goggio Battaglia, que ho va ser entre els anys 1339 i 1348.

D'aquests nou anys de senyoria sobre la vila de Reus, per ara se'n coneixen poques notícies i, pel que fa al castell, es redueixen a només dues. En concret, es tracta de dos actes de potestat.

La primera és del dia 14 de juliol de 1339, quan el prior reusenc, Pere Guillem, va prendre possessió del castell de Reus en nom del cambrer. Amb el castell, i mercès la representació exercida pel prior, aquest dia el cambrer va prendre possessió de la vila. El cambrer hi va exercir la seva autoritat sempre per delegació, i no se sap que mai hi anés. Per això la segona notícia que es coneix relativa a la potestat del castell, del 4 d'abril de 1345, el cambrer actua novament per mitjà del seu procurador. Per aquestes dates el castlà de Reus era en Pere Mulet, qui sembla que hi devia haver comès algunes irregularitats, probablement en la qüestió de les impositcions que recollia.

Sobre aquest assumpte la vila devia presentar alguna reclamació al cambrer —o més bé, al seu procurador a Tarragona, que en aquest moment era l'arquebisbe, Arnau Cescomes— o potser va ser el mateix procurador senyorial qui va actuar pel seu propi compte. La qüestió és que devia manar al castlà que li presentés «lo llibre en què estan continuades les esmines y altres drets de la dita carllania», cosa a què Pere Mulet es devia negar.

Ens trobem, doncs, davant d'un cas d'inobediència d'un vassall al seu senyor, per la qual cosa aquest —com estableixen els Usatges de Barcelona— li va demanar la potestat del castell, fet al qual un vassall no es podia negar, sota pena de perdre el feu.

Així doncs, l'esmentat dia 4 d'abril de 1345, Berenguer de Jorba, com a procurador de l'arquebisbe Arnau Cescomes —i en nom del cardenal Goggio—, es va presentar al castell de Reus, on l'esperava un procurador del castlà. Aleshores el procurador del castlà va retre la possessió del castell a mans del procurador del cambrer, qui va fer posar l'estendard «ab les armes del cardenal [...] a la paret del castell» —probablement a la porta— com a senyal de la presa de possessió, i domini, per part del cambrer.

Tot seguit, el procurador senyorial, com era normal en aquests casos, va manar «al batlle y saig del carllà que no exercitassen sos officis fins que la dita potestat fos retuda», és a dir, durant un espai de temps, almenys, de deu dies, després dels quals Pere Mulet —o en nom seu, un procurador— hauria de prestar novament homenatge i fidelitat al cambrer si és que volia recuperar la castllania.

Una vegada el procurador del cambrer va tenir la castllania a les seves mans, va demanar immediatament que l'arrendador de les rendes del castlà, Bernat Solzina, li lliurés el llibre de «les esmines y altres drets de la dita carllania», a la qual cosa ara l'arrendador no s'hi podia oposar perquè en aquest moment, de dret, les rendes pertanyien al cambrer. Una vegada el llibre va ser en mans de Berenguer de Jorba, el va passar a un tercer perquè en tregués còpia «del que-n hauria menester».

El document que s'ha conservat sobre aquests fets no concreta més detalls. Malgrat això, en part es poden reconstruir els fets immediatament posteriors, perquè dins els deu dies següents a aquest acte, és a dir, entre el 4 i el 14 d'abril, el llibre de comptes devia ser sotmès a un examen minuciós i, si és que s'hi va trobar alguna irregularitat, Joan Mulet es devia veure obligat a arranjar-la, o almenys a donar-ne prou satisfacció al cambrer abans de prestar-li el nou homenatge, a partir del 14 d'abril, segons s'ha dit més amunt.

22 / 05 / 2013

Els honoraris dels notaris de la Selva del Camp a mitjan segle XV

Entre els folis del primer volum conservat del «Llibre del Consell» de Reus, hi ha un paper solt, segurament oblidat allí per l'escrivà de torn després que, cap a 1460, l'hagués fet servir com a punt per assenyalar la pàgina d'alguna acta determinada. En el paper, qui sap si aquest mateix escrivà, hom copià els honoraris que aleshores tenien els notaris de la Selva del Camp.

Ressenguint el document, es pot veure una relació detallant a la menuda els tipus de feina que aleshores feien els notaris i del que —per iuxta laborem, segons especifica— cobraven en cada cas. Tot plegat avui ens permet d'aproximar-nos a la seva feina quotidiana, que anava més enllà de la simple còpia o bé redacció d'escriptures, ja que també feien «sindicats», es a dir, en alguns casos —com a homes de lletra— se'ls encarjava la representació de la vila per defensar els seus interessos on fos, com ara davant l'arquebisbe o bé el rei.

El seu text íntegre és el següent (per facilitar la lectura, al text, tot i ser literal, s'ha corregit l'ús de majúscules i l'accentuació, així com s'han canviat els numerals romans de l'original per aràbics. Les lletres que els acompanyen assenyalen si es tracta de s[ous] o bé de d[iners], que eren unitats de compte de l'època):

Translat de les cartes de la Selva

- Primo, per carta de venda entre notar larch e metre en forma a cós menor, pach 8 d.
- Item, per carta d'èpocha, 6 d.
- Item, per carta d'establiment, 8 d.
- Item, per carta de procuració que no sia a plets, sinó simpla, 8 d.
- Item, per carta de procuració que sia a plets en a totes coses, 1 s. 4 d.
- Item, per carta de venda a cós major, 1 s.
- Item, per testament dels qui seran dins la vila, 1 s. 6 d.
- Item, per inventari dins la vila, 2 s.
- Item, per protest dins la vila ab lo peatge dins la vila, 1 s.
- E si-n havia anar de fora la vila d'aquests de la vila, 1 s. 6 d.

- Item, per sindicat, sia special o general, 15 s.
- Substitució de sindicat, pach 5 s.
- Item, per absolució general, 1 s.
- Item, per donació general, 1 s.
- Item, per donació special, 8 d.
- Item, per carta condicional, 1 s.
- Item, per carta de paga de dóna, 2 s. 4 d.
- Item, per carta de pau ab homenatges, pach cascuna de les parts, emperò, si se-n fan dues cartes partides per abc, 3 s. 6 d.
- Item, per carta de venda o establiment de molí o molins, 1 s. 6 d.
- Item, per carta de venda o establiment de mas a cós major ab ses possessions, 1 s. 6 d.
- Item, per carta de partió que sien moltes possessions, o poques, ab diffinició, 1 s. 6 d.
- Item, per cascuna qualsevula carta comuna, 8 d.
- Item, que ls peatges siguin pagats segons és acostumat.
- Item, per carta comuna hon haja guardes les veus, 1 s.
- Item, per carta de violari a cós comú ab pena de terç en ab sacrament, pach 2 s.
- Item, per carta de violari a cors major, pach 3 s.
- Item, tota carta de censal mort a cós comú, pach 2 s.
- Item, tota carta de censal ab tot dret emphyteutic e que sien specificats los qui ls fan, 2 s.
- Item, carta de censal que novellament se pos sobre alguns béns, 8 d.
- Item, tota carta de recuperació pach lo doble.
- Item, possessions de beniffets ab la col·lació insertada, 6 s.
- Item, per cartes de vendes de censal fetes per la vila, 6 s.
- Carta com lo senyor jura los privilegis de la vila, 3 s.
- Carta com lo batlle jura los capítols del sacramental sens inserció dels capítols del sacramental, 3 s.
- E si-n són insertats, *iuxta laborem*.
- Item, de cercar cartes per cascun any de aquells anys que li faran cercar, 1 s.
- Item, luhicions de censals dels de la vila, 8 d.
- Item, luhicions de censals que fa la vila, 1 s.

08 / 06 / 2013

El reliquiari «antic» de Sant Pere de Reus

Ha estat notícia que aquest mes de juny portaran a restaurar el reliquiari de sant Pere, precisament dues setmanes abans de la festa major de la ciutat, quan el costum assenyala que cal treure'l (tancat durant tot l'any sota tres claus) a veneració pública, primer a l'església i després en professó, durant la qual, en arribar al Mercadal, presideix la darrera tronada.

El reliquiari, que conté un bocí d'ós del crani, és un bust que representa el sant, al pit del qual hi ha la relíquia. El va fer l'argenter barceloní Francesc Via, cap a 1696.

No és, però, el primer reliquiari que la conté. Reus tenia la relíquia des de setanta anys abans. La portaren els carmelitans el 1625 i, en arribar al seu convent de Sant Joan, el 7 de novembre, es féu una festassa, tal com queda recollit al Llibre del Consell de la vila:

«Fonch determinat que per al dia que-s rebrà la relíquia del gloriós Sant Pere y se asentarà lo primer cuerpo del retaule, que-s criden todas las confrarias. Que traguen las banderas y lluminària, y la vila que done pólvora y lo demás gasto sie a coneguda dels senyors jurats. Y que-s fase la festa conforme requereix la ocasió.»

Llavors es féu un reliquiari, encarregat pels carmelitans i pagat per la vila, que devia representar el cap del sant, segons també concreta el mateix Llibre del Consell:

«E més fonch proposat per dits senyors jurats dient com lo pare prior del monastir de Sant Juan demane que la vila li degue satisfer lo que ha costat la cabesa de sant Pere y los ports, lo que ells han pagat, per so miren lo faedor. Fonch determinat que los senyors jurats parlen al pare prior y tracten lo que se li ha de donar y ho negosien, deyxant-ho a sa bona discreció.»

Que el portessin primer a Sant Joan i no a Sant Pere potser va ser a causa de les obres del retaule de l'al-

tar major de la prioral («se asentarà lo primer cuerpo del retaule»), que devia impedir l'entrada solemne que requeria el cas, i potser també que els carmelitans el volguessin tenir primer al seu temple. El trasllat solemne de la relíquia des del convent de Sant Joan a la prioral de Sant Pere fou la diada del sant de 1626:

«Fonch determinat per l'onrat Consell que per a Sant Pere primer vinent se aporte la relíquia del gloriós sant Pere. Y que la festa se fase ab la sumptuositat posible a coneguda dels honorables jurats, ab tal que no y age soldadesca.»

La «soldadesca» fa referència als «soldats» que participaven, lúdicament, al seguici festiu. Aquell any la vila havia patit una certa mala maror i el Consell va preferir evitar la presència d'homes armats pel carrer. Els «soldats» pertanyien a les confraries, sobre tot a les dels pagesos, dels paraires i dels blanquers. A banda de la funció militar quan corresponia, els «soldats» tenien una funció més lúdica i es feien presents a la festa, com consta el 1620:

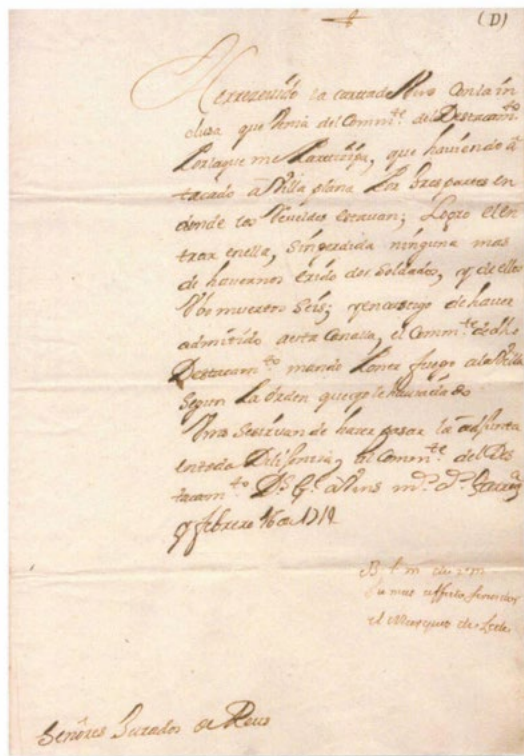
«[...] no deixaren lo capità ab sos soldats fer gran festa ab foch y tirs y lluminàrias per la vila, iglésia major y altres parts.»

Què se'n féu d'aquest primer reliquiari quan a finals d'aquell segle va ser substituït pel de Francesc Via? No he localitzat documents que ho provin, però es diu —i és versemblant— que es tracta d'un vell reliquiari de fusta policromada, gairebé idèntic al d'argent. Tant, que també s'ha dit en alguna ocasió que és una còpia d'aquest. Però també podria ser molt bé, i sembla que hi ha arguments a favor, que aquest fos el de 1626 i hagués servit de model per a fer el d'argent de 1696.

De ser així, el reliquiari que aquest any veurem a la professó de Sant Pere serà el més antic, de gairebé quatre-cents anys i que potser en porta més de tres-cents sense que els reusencs l'haguem vist mai al carrer.

08/02/2014

La crema de Vilaplana, el 1714

Des del juliol del 1713, després de l'ocupació de Tarragona, tot el Camp restà en mans borbòniques que mostraren des del primer moment un comportament ferotge, com ara amb els presoners de la batalla de Torredembarra: en penjaren un de cada deu i la resta anà a galeres.

Cap a l'octubre, el coronel Antoni Vidal arribà a les muntanyes de Prades amb una força de només cent fusellers. En principi, la seva missió era la d'organitzar la gent del país per tal de formar un cos per a la resistència, cosa que pel mes de març de 1714 ja havia aconseguit plenament i la seva primera acció important es diu que va ser el dia 1 a Tivissa.

Els borbònics aleshores, sembla que exageradament, calcularen que Vidal disposava de dos mil homes armats, o si més no era el que afirmava en una carta el governador de Tarragona, el marquès de Lede. De fet, si més no a primers d'abril, el coronel Vidal portava uns vuit-cents homes a peu i vuitanta a cavall, moment que el marquès de Lede sortí a perseguir-lo amb una força molt superior —dos mil homes a peu i vuit-cents a cavall— i toparen a la Juncosa, prop del Montmell, on es diu que el coronel Vidal els féu bastant mal i encara a l'endemà, el 5 d'abril, parapetats a Vila-rodona, rebutjaren un nou atac borbònic i s'afirma que els ocasionaren quatre centes baixes.

L'actuació del coronel Vidal ens és més o menys coneguda en les seves grans accions, com ara l'ocupació de Montblanc el 12 d'abril o bé més endavant l'acció de Porrera fins arribar a l'ocupació de Falset, ja a principis de setembre, on trobà la mort. Hi hagué però, múltiples accions de resistència de les quals en tenim molt poca o cap notícia i, tanmateix, de conseqüències prou greus, com ara a Vilaplana a mitjan mes de febrer.

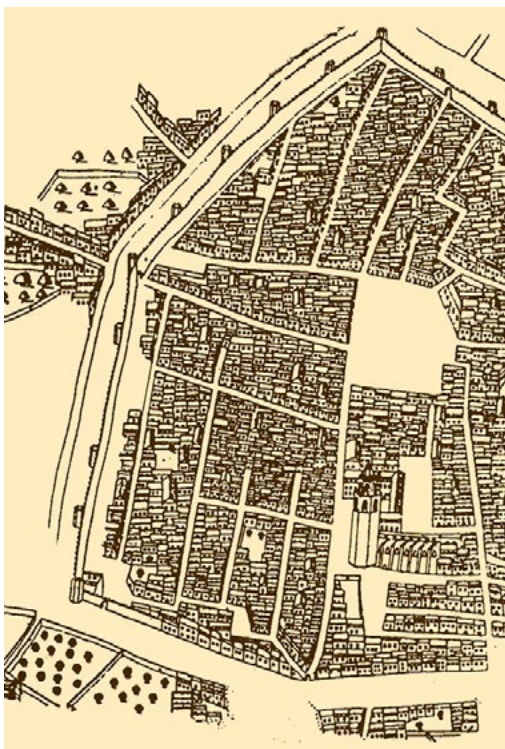
Els borbònics descobriren la presència de guerrillers a Vilaplana i l'atacaren des de tres punts diferents, aconseguint ocupar la vila i, llavors, en càstig per haver-los acollit al poble, el cremaren tot seguint les ordres del governador.

La crema de Vilaplana no va ser cap cas aïllat: cremar poblacions contràries als borbònics va ser una pràctica ja iniciada el 1707 al País Valencià després de la batalla d'Almansa i el 1714 la repressió sobre les poblacions catalanes va ser molt dura.

En aquest cas en tenim notícia dels fets perquè el marquès de Lede, el 16 de febrer, en va informar per escrit a l'Ajuntament de Reus i hem conservat aquest document a l'Arxiu de Reus.

05 / 05 / 2014

Pere Gil i la seva obra

Un personatge -natural de Reus- avui gairebé oblidat, malgrat que a la ciutat té un carrer dedicat, és el jesuïta Pere Gil. Hi va néixer a mitjan segle xvi i uns anys més tard, a partir del 1569 el trobem a Barcelona estudiant llatí, arts i teologia i el 1574 entrà a la Companyia de Jesús, un orde mendicant fundat per sant Ignasi de Loiola uns anys abans i que aleshores era en ràpida expansió per tot Europa.

Doctor en teologia, en fou professor, així com va ser també rector en diverses ocasions de l'escola de Betlem, de Barcelona, i de la de Montisió a Palma de Mallorca. Guanyà fama de bon predicador. Entre altres, va ser la mà dreta del bisbe de Barcelona, censor de llibres, confessor dels virreis de Catalunya, de bisbes i de religioses. Als seus darrers temps també va ser provincial de l'Orde. Va morir a Barcelona el 1622.

Pel que fa a la seva obra escrita, Publicà diversos llibres, com ara, entre altres, Modo de ajudar a ben morir als qui per malaltia o per justícia moren, o el Memorial dels manaments y avisos als pàrrocos y confessors, i encara traduí al català la Imitació de Crist. També féu algunes obres en llatí.

Destaca especialment l'obra redactada, entre 1598 i 1602, en quatre llibres, la Història Cathalana, el primer dels quals, publicada per primera vegada per Josep Iglésies el 1949, constitueix la primera geografia de Catalunya. El seu títol: Llibre primer de la historia Cathalana en lo qual se tracta de Historia o descripció natural, ço es de cosas naturals de Cathaluña. La resta dels llibres, però, segueixen inèdits i un, el tercer avui és desaparegut.

Rodolfo Galdeano recentment ha redactat la seva tesi doctoral centrant-se en l'obra de Pere Gil i en concret sobre el llibre segon, La historia moral de Catalunya, i sobre aquest tema, presentant-nos l'obra i el personatge, ens en parlarà el dia 8 de maig a l'Arxiu de Reus. Serà una bona ocasió per conèixer una mica més aquest personatge rellevant de la Catalunya del 1600.

12 / 06 / 2015

Reus, París i Londres

«**R**eus, París i Londres» és una frase feta, molt coneguda i la més tòpica sobre Reus. Recorda la potència econòmica —industrial i mercantil— de la ciutat en el passat, fent referència a la segona meitat del segle XVIII, a l'entorn, sobretot, del mercat de l'aiguardent.

A mitjan segle XIX era ja una expressió viva, com mostra un comentari del general Prim, escrit el 1845, per significar el seu reusenquisme: «[...] porque yo soy de Reus, ya lo sabes. Para mí Reus, París y Londres [...]».

O bé com mostra l'obra de teatre —una comèdia— escrita per Marçal Busquets Torroja (Reus, 1832 – Barcelona, 1878), publicada a Barcelona el 1866, sota el títol de *Reus, París i Londres*, estrenada aquest mateix any al teatre Romea de Barcelona.

«Reus, París i Londres!» era un crit d'afirmació local que venia a resumir tot allò de bo que tenia la ciutat:

«¡Flor del Camp de Tarragona (ab entusiasme creixent)
¡Reus!!! Reus es una ciutat...
una ciutat com n'hi ha pocas!
jenveja de sas germanas!
jèmula de Barcelona!
¡la glòria de Catalunya!
¡rica joya entre grans joyas!
perla de Espanya y sas Indias!
En fin: ¡Reus, París y Londres!»

Alguna vegada s'ha dit que fou a partir d'aquesta obra que l'expressió «Reus, París i Londres» va ser coneguda arreu. En qualsevol cas, l'ajudà a divulgar i va fer fortuna. Cap al 1900 fins era utilitzada com a

marca comercial per una empresa tèxtil dedicada a la venda de corbates per tot l'Estat.

Més endavant, el 1927, es féu una altra peça teatral. Ara, *Reus, París i Londres* va ser un musical, escrit per Francisco Madrid i Pedro Puche, amb música de J. Demón. Amb ella es va inaugurar el teatre Apolo de Barcelona després d'unes reformes al local, segons publicà *La Vanguardia*, el 6 d'agost de 1927. El tema musical —sembla que un xotis— es va transmetre diverses vegades per la ràdio i això aleshores li devia donar una certa popularitat.

A Reus no sempre, o bé no tothom, ha conegut el sentit d'aquesta frase, tot i que l'ha utilitzat i fins l'ha volgut completar, com era el cas d'una cantarella que va ser viva, almenys, en algun moment de la primera meitat del segle XX:

«Reus, París i Londres
i el carrer de Monterols,
i una mica més avall
la plaça de les cols.»

Es tractava d'una descripció urbana que no tenia res a veure amb la frase original: a Reus, el París i el Londres eren un cafè i un hotel d'anomenada a la plaça de Prim. Si se segueix després pel carrer de Monterols es fa cap al Mercadal, dit també durant molts anys plaça de la «verdura» o bé, per altre nom, la plaça de les «cols», ja que en part del segle XIX i al llarg de tota la primera meitat del segle XX s'hi féu mercat, amb parades de verdura. Prim també la continuava amb una mera descripció urbana: «[...] carré de Munterols, la Plasa de las Monjas y arreal de Santa Ana, y sobre todo el portal de Tarragona...»

La frase ha permès encara titular una tercera obra teatral, aquest cop estrenada al teatre Fortuny l'any 1972 i dirigida per Lluís Pasqual: a diferència de les anteriors, era un viatge excel·lent per la història de la ciutat.

Finalment, el Museu de Reus, el 1990, va presentar una exposició sota aquest mateix títol i amb un subtítol prou definidor, tot posant la frase en el seu context original: «El segle XVIII, un segle de progrés». El mite que envolta la dita del «Reus, París i Londres» és avui ben viu i continua essent utilitzat, tot i que moltes vegades en el sentit més tòpic, com ara en temes de turisme.

05 / 07 / 2015

De quan es va fer la muralla

A la segona meitat del segle XIV moltes poblacions del país hagueren de refer, ampliar o fer noves les seves muralles.

Reus, en aquesta època, només disposava de la muralla bastida cap a la darrera del segle XII, que aleshores es trobava en molt mal estat de conservació, amb alguns trams derruïts, una muralla que, a més, havia estat superada pel creixement de la població, que ja havia format una vila nova a l'exterior.

A la dècada de 1360, atenent les ordres de refer les fortificacions, l'antiga muralla es va obrir a partir de 1363. Ara només van ser treballs de consolidació, tot i que sembla que es va haver d'alçar de nou algun fragment.

Però no va ser fins al 1374, després de rebre noves ordres de fortificació, que no es van iniciar les obres d'una nova muralla, molt més gran, per tal de protegir la totalitat de la vila –la vila vella i la vila nova– i encara deixés espais de conreu al seu interior. Prou gran per a incloure també l'hospital, al camí de Valls, fins llavors apartat de la vila.

Quant a la muralla vella, pot ser que se n'aprofités algun sector (segurament el corresponent avui al raval de Robuster) en fer la nova, mentre que la resta va desaparèixer a partir de 1391, quan la nova ja era molt avançada.

Les obres s'allargaren durant molts anys, almenys fins a la dècada de 1410, tot i que encara trobem despeses al llarg de bona part de la dècada següent.

Entre els documents que s'han conservat d'aquell moment cal destacar l'ordinació que es va publicar concretant com s'havien de fer les obres, deien, per «velejar en murs» la vila, és a dir, en envoltar-la de muralla:

«Los valls e murs a sou e a liura.

Ítem an ordonat los jurats e pròmens de Reus ab actoritat de la senyoria que en profit de la cosa pública que en velejar en murs lo dit loch de Reus totes coses dejús escrites se ajen a ffer a sou he a liura, primerament taules ab tota sa manobra aquels pertanyents, portadores, caçes, soges, gavadales,

pales, senalles, pedres picades, portes, cadenes e tota manobra de fusta e de fferro, e tirar calç, arena e comprar tres milia pessadors e fer belestes de tro.

Ítem que les altres coses necessàries per fer lo dit vall e mur s'ajen a ffer per alberchs cos aytant hu com altra.

Ítem an ordonat ab actoritat de la senyoria que tot hom a qui los jurats comenaran la dena que l'aja a rebre sots bany de -v- sous del quall bany aja lo terç lo senyor e lo terç a l'acusador e lo terç a la pagua. Ítem an ordonat que tot hom aja a ffer lo manament del dener com menat li serà, sots lo ban damunt dit e sia partit com damunt és dit.»

L'ordinació no va datada, però cal creure, pel seu contingut, que és de 1374. És recollida al «Llibre d'Ordinacions» del 1409, conservat a l'Arxiu de Reus. També figura, amb alguna variant, al «Llibre de la Cadena», conservat al Museu de Reus.

A més de detallar com s'havien d'organitzar, assenyalaven l'obligatorietat de tothom a fer les obres, sota multa als infractors, i encara proveïen per a la defensa més immediata de la població en determinar que calia fer «ballestes de tro» i s'havien de proveir de prou municions (tres mil «passadors»).

Per tal de poder fer front a les abundoses despeses que provocaria una obra tan important i la urgència a iniciar-les, l'ordinació següent que publicaren ordenava que abans de quinze dies tothom declarés els seus béns per tal de poder repartir adequadament les imposicions que es derivarien:

«Que s'agen estimar.

Ítem an ordonat los jurats e pròmens de Reus ab actoritat de la senyoria que tot hom e altra persona de qual condició sia, que dins espay de xv dies primers vinents s'aje estimar en poder dels jurats, ho d'aquels qui els volran, sots ban de -v- sous del qual bany aja lo terç lo senyor e lo terç a l'acusador e lo terç a la paga.»

Aquesta muralla és la que, amb el pas dels segles, va fer possible l'actual tomb de ravals.

30 / 08 / 2015

Entorn l'ostentació de les armes i el dret de cadascú al segle XIV

Antigament, sembla ser que hom portava armes pel carrer, fet que facilitava les bregues i els danys a la vila. A Reus aquest ús indegut de les armes es va prohibir el dia 5 d'abril de 1325.

Més endavant, el 1333, es féu una nova crida en aquest sentit, prohibint aquesta vegada, a més del fet de portar armes, també jugar (s'entén, amb diners) en moments inapropiats, com ara a l'hora d'oïr missa, durant les professons o bé de nit.

Féu la prohibició el procurador del cambrer —un dels senyors feudals de la vila— a Reus i aleshores els reusencs ho apellaren davant l'arquebisbe, llavors Joan d'Aragó, el qual, a mitjan mes de novembre del mateix any, dictaminava a favor del manament del procurador senyorial, per considerar que la prohibició era profitosa i necessària, manant que es fes observar. De tota manera, deixava una porta oberta als reusencs per si volien mostrar-li els seus drets en sentit contrari.

La qüestió no va acabar aquí: pel setembre de 1336, l'arquebisbe Arnau Cescomes va ser elegit jutge

entre les parts en el plet que es portava entre la senyoria de Reus (el cambrer i el castlà, ambdós a la vegada), per una part, i els jurats de la vila, per l'altra, sobre algunes ordinacions i bans que s'havien fet sobre la qüestió del joc i les armes.

No és que els jurats s'oposessin a les prohibicions en si, que hi devien estar d'acord, sinó que s'oposaven a la forma com es feien, perquè consideraven que unes tals prohibicions corresponia fer-les a l'autoritat municipal i no directament a la senyoria, i, per tant, era en menyspreu dels seus drets.

L'arquebisbe, llavors, va dictaminar que els jurats podien fer tals ordinacions i bans, sempre, però, que les presentessin per a la seva aprovació a la senyoria i aquesta hi restés d'acord. A la vegada, també va dictaminar que la senyoria podia manar als jurats que fessin una determinada ordinació o ban, així com que la senyoria podia ordenar directament.

Es reconeixia el dret de tots, però el problema no quedava solucionat, perquè més endavant, el 1345 i el 1357, encara trobarem referències documentals sobre aquesta qüestió.

05 / 09 / 2015

Algunes notes sobre el rec d'Almoster els anys 1474 i 1478

Entre la documentació comptable medieval que es conserva a l'Arxiu de Reus es poden trobar moltes notícies sobre les obres públiques que aleshores hom feia a la vila. Vegem-ne una mostra, centrant-nos en el període comprès entre els anys 1474 i 1478.

Els tipus d'obres que apareixen més vegades documentades durant aquests anys són les relatives al proveïment d'aigua. Aquest era —al segle XV, i com sempre— un dels grans problemes de la vila i el que hom va intentar solucionar, tot mantenint i millorant els pous i les canalitzacions d'aigua, i sempre cercant nous cabals.

Al segle XV —i fins als temps moderns— l'aigua que arribava a Reus sortia de la mina d'Almoster i arribava a la vila per mitjà d'una llarga canalització que va obligar, fins i tot, a bastir alguns ponts perquè el rec pogués salvar els nombrosos barrancs, un dels quals avui encara existeix, al camí dit, precisament, de la «mineta». Calia fer, doncs, tota una sèrie d'obres d'infraestructura i de manteniment.

D'aquests anys se sap que, almenys des de l'agost i fins a l'octubre del 1474, s'hi van fer algunes obres de manteniment. Així, Antoni Mestre, carreter, va cobrar nou sous per portar les pedres «als pous del Moster», durant dos dies. Joan Montroig també hi va treballar sis dies, a finals d'agost i principis de setembre. Se sap que a finals de setembre encara s'hi treballava. Si més no, aquest mateix mestre, Joan Montroig, el dia 2 d'octubre va signar un albarà pels onze dies i mig que havia treballat «ha hobar l'aubelló del Moster».

Un altre treball de manteniment imprescindible, i que trobem documentat sovint, era el d'«escurar» el rec, és a dir, netejar-lo. En són una mostra dues notícies documentades també el 1474. La primera, de finals del mes d'abril, quan Joan Obac va treballar durant set dies en la neteja del rec. La segona correspon al mes de setembre, quan aquest mateix obrer es va passar uns altres set dies en la neteja.

Aleshores, Joan Obac era l'encarregat municipal de la neteja de les aigües, i així se sap que aquest any, i durant quatre mesos, també s'havia dedicat a la neteja dels abeuradors de la vila.

El 1478 es va tornar a obrar el rec d'Almoster, ja fos per ampliar o potser per reparar un pont sobre el torrent de la Vila, és a dir, a l'actual riera de Miró.

Aquí, el mestre d'obres Bartomeu Marcó hi va treballar alguns dies en la col·locació d'alguns carreus de pedra de soldó al pont. En concret, es tractava, en paraules de l'època, de «fer canals als ponts de la dita vila per passar l'aygua del Moster».

A la mateixa zona de la riera, el mestre Bartomeu Marcó també va treballar alguns dies a l'Aigua Nova, cosa que ens permet saber la zona on es devia bastir o reparar el pont. D'aquestes obres també se sap que el mestre d'obres Guillem Roca va cobrar catorze jornals «que e fets en la obra dels ponts del torrent de la vila», i que els carreters Francesc Torroja i Antoni Mestre van cobrar diversos jornals «que e tirats menobra als ponts de la vila ab lo carro». Aquestes obres es van fer el mes de febrer de 1478.

05/01/2016

La formació del barri del Carme

El 1503, al final del carrer de Guillem Pasqual, s'obrí un nou portal a la muralla de Reus i, atès que facilitava l'accés al convent de Santa Maria de Jesús, aleshores en construcció, en va prendre el nom: va ser el portal de Jesús. També el carrer se'n va dir de Jesús, així com el raval extramurs que llavors es començà a formar.

Es diu que el portal es va fer per anar al convent; tanmateix, però, el camí que s'obrí no anava al convent, sinó fins a l'actual carrer del Carme, on girava cap al sud per enllaçar amb el camí de Salou, més enllà del convent. Se'n pot deduir que, en realitat, es tractava de desviar el camí carreter i evitar que passés per davant del convent i amb això reduir-hi la pols i el soroll. Era un camí molt transitat i el convent el feien proper al punt on el de Salou es trobava amb el de Cambrils, el qual poc abans, a l'alçada de l'actual plaça de la Pastoreta, s'havia trobat amb el que venia de Riudoms. Fins llavors, l'entrada a la vila es feia pel portal de la Font, però els carros més aviat ho devien fer pel de Sant Pere i havien de passar necessàriament per davant del convent.

El portal serviria, doncs, com a accés carreter fins al Mercadal dels transports procedents de Salou, Cambrils i Riudoms. El camí del portal, com passa als camins més transitats propers a les poblacions, aviat es convertiria en carrer –el carrer del Vent– i seria l'inici d'un barri extramurs.

De 1631 es conserva el primer plànol conegut de la vila, que és gairebé una vista aèria. Hom es va entretenir a dibuixar no només els carrers sinó també les cases, i en el sector del raval de Jesús s'observa el carrer del Vent, ja bastant edificat, i, en direcció nord, un bocí de raval fins al carrer de Sant Salvador, d'on sortia un camí que anava a trobar el camí nou de Riudoms (l'actual carrer de Sant Llorenç), que, com que no devia ser tan transitat, no es va convertir en carrer fins a la segona meitat del segle XVIII.

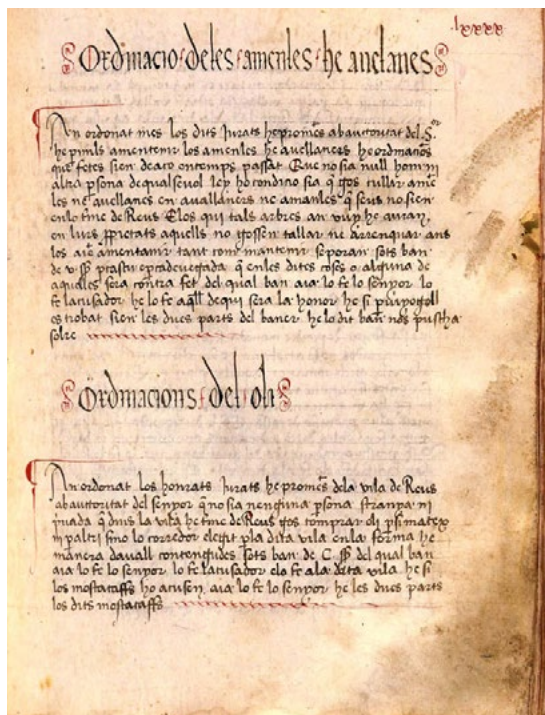
Fins aquest moment la vila havia augmentat de població a poc a poc. De 1750 es conserva un plànol prou detallat que permet comprovar com el raval de Jesús –com gairebé tots els ravals, en aquest moment–, ja era totalment edificat, així com el carrer del Vent, que és encara l'únic existent entre els actuals de Sant Llorenç i de Misericòrdia. El plànol, però, aporta molta més informació, ja que mostra els camins (els futurs carrers de Sant Salvador, de l'Àguila i de Sant Pancràs) i els recs que repartien l'aigua procedent de la mina d'Almóster, un detall important en el nostre cas perquè mostra quin va ser l'origen del carrer del Carme i probablement la raó del perquè va ser el carrer més recte de Reus: seguia el recorregut del rec.

La segona meitat del segle XVIII és d'expansió de la vila, industrial i demogràfica, i, en conseqüència, urbanística. Arreu s'obrien nous carrers al voltant dels ravals i també entorn del carrer del Vent i, a la darrerria del segle, segons un llistat dels carrers de l'època, ja s'havien format tots els carrers actuals fins al carrer de Sant Lluís i era un barri industrial, amb tallers de boters, velers, torcedors, etc. Un exemple: en Gornals –propietari de bona part de les terres d'aquesta zona–, el 1792, tenia una fàbrica d'aiguarent i magatzem a la seva casa del carrer del Vent.

El carrer del Carme, amb la seva llargada, acabà unint la totalitat de carrers i ajudant a la creació de consciència de barri. Probablement també hi devia jugar el fet que durant el segle XIX, rere les cases, una muralla tancava el recinte convertint-lo en una mena de cul-de-sac (amb sortida només pels camins de Misericòrdia i nou de Riudoms), coneguda llavors com la barriada del «Bassot», segons el defineix a les seves memòries Josep Amorós, que hi va viure ja al segle XX.

21/ 04/ 2016

El Llibre de la Cadena de Reus

Aquests dies, en motiu i al voltant de la festa de Sant Jordi, a l'Ajuntament de Reus s'exposa un llibre ben singular: el «Llibre de la Cadena». S'exposa el llibre original, un manuscrit dels segles XV al XVII.

El «Llibre de la Cadena» és un dels llibres més importants que ha tingut mai Reus, ja que recull bona part de la normativa que va regir la vila fins al segle XVIII.

Dir que és un llibre «singular» i que és un dels més importants a Reus, no vol dir que sigui un llibre únic al país. Ben al contrari, a mesura que avançava l'edat

mitjana i que el corpus normatiu municipal s'anava fent més complex, arreu s'anà compilant per tenir sempre a mà i en un sol volum, totes les normes que regien la població. I d'aquí també l'enorme valor que aquests llibres van tenir al seu temps en el regiment de les poblacions i que tenen avui pel coneixement de la seva història.

Compilat cap a la darreria del segle XV, inclou totes les ordinacions vigents a Reus dels segles XIV i XV i, després, es va continuar afegint-hi les noves ordinacions que s'aprovaven, fins a la darreria del segle XVII.

Les compilacions medievals de dret local moltes vegades es coneixien més que pel seu contingut normatiu, per alguna característica externa. Així, aquest llibre, en estar tancat mercès una cadeneta, en va prendre el nom: El «Llibre de la Cadena». De vegades se'ls coneixia pel color de la coberta, com el «Llibre Verd», un altre llibre important a Reus perquè recull els privilegis que va rebre la vila en temps medievals, en aquest cas es tracta d'un volum manuscrit del segle XVI.

El dret local es configurava a partir del costum (a Catalunya es deia que el costum fa la llei) i això és el que recull el «Llibre de la Cadena». Però més enllà de com es regien els reusencs de l'època, avui aquest llibre ens aporta una informació fonamental per conèixer aquella societat del passat, ja que ens permet aproximar-nos a com vivien, què feien, en què treballaven, com es divertien...

Ara a l'exposició només es pot veure el llibre, però no fullejar-lo ni menys llegir-lo. Per això hi ha una edició que avui es pot trobar a les biblioteques: fa més de mig segle, en Josep M. Guix el va transcriure i publicar a la col·lecció de llibres de l'Associació d'Estudis Reusencs.

30 / 01 / 2017

La baronia de Mascalbó

Mascalbó avui és una partida del terme de Reus, però en el passat va ser una senyoria amb el seu propi terme. El 1591 l'Ajuntament de Reus el va comprar i des d'aleshores i fins entrat el segle XIX va ostentar el títol de «baró de Mascalbó». Tanmateix és un títol que s'ha discutit sempre i fins alguns autors l'han negat, al·legant que no ha existit mai. El títol existeix i en l'actualitat és vigent.

L'origen de la senyoria de Mascalbó cal cercar-lo al segle XII: el 13 d'abril de 1169, l'arquebisbe Hug de Cervelló va donar a Calbó –un dels primers col·nitzadors del Camp de Tarragona– un mas proper al torrent de Porpres. Li donà per a ell i els seus successors, tant el mas com el seu terme, salvant la fidelitat a l'arquebisbe i a l'església de Tarragona, i reservant les dècimes i les primícies que pogués generar aquest lloc que, des dels primers temps va ser conegut com el castell de Mascalbó.

Va ser aquí on es creu que el 1180 va nàixer sant Bernat Calbó, bisbe de Vic i abat de Santes Creus.

Els Calbó van mantenir la propietat del castell i el seu terme almenys per tot el segle XIII i dels quals es coneix Guillem (germà de sant Bernat), Esteve i Gerard Calbó. A mitjan segle XIV, la senyoria era en mans de Bernarda Desprats i, almenys, si no abans, des del 1378 era del donzell Galceran de Canyelles, la filla del qual casà el 1401 amb Felip de Çacirera, a partir del qual i fins al 1591, la senyoria de Mascalbó va pertànyer a aquesta nissaga de donzells.

Més enllà de la senyoria directa que exerciren els Calbó i els seus successors, la jurisdicció del castell i terme de Mascalbó, i fins al 1391, corresponia a parts iguals al rei i l'arquebisbe. A partir d'aquesta data i per compra de l'arquebisbe al rei –igualment com passà a tants altres llocs del Camp–, l'alta jurisdicció

va restar exclusivament en les seves mans. Pel que fa a la baixa jurisdicció, o civil, els segles XV i XVI l'exercien els Çacirera i, a partir del 1591, per compra, l'Ajuntament de Reus.

De fet, feia anys, des del 1450, que Reus ja havia comprat una part del terme de Mascalbó per tal de facilitar el trànsit de mercaderies fins al port de Salou, i ara, el 1591, l'Ajuntament arrodonia la propietat: el 15 de febrer, Isabel Çacirera, vídua de Jaume Çacirera, donzell, li va vendre per 7.000 lliures barcelonines el castell i el terme amb totes les seves pertinences, inclosa la jurisdicció civil.

L'Ajuntament es convertí d'aquesta manera no només en propietari del castell i el seu terme, sinó que també hi passà a exercir plenament la jurisdicció civil, nomenant els funcionaris corresponents, com ara el batlle, l'escrivà, el saig, el notari i altres.

Fins aquest moment, la documentació mai no esmenta la «baronia», sinó només la «senyoria»: els donzells Çacirera són «senyors» de Mascalbó; l'Ajuntament és «senyor» de Mascalbó. La primera referència documentada a la baronia és de l'any 1677, quan arribà a Reus, procedent de Vic, la relíquia de sant Bernat. Hom definia llavors l'Ajuntament de Reus com a «senyor i baró» de Mascalbó.

El de «baró», però, era un títol que en aquell moment feia de mal emprar, perquè a partir de cap a la darrerïa del segle XVI, si no hi havia un dret històric d'origen immemorial, només es podia usar per concessió del rei, cosa que l'Ajuntament de Reus no tenia, però se l'atribuí, perquè en principi, a Catalunya, una baronia era una designació genèrica de senyoria i és així com cal entendre que en ser senyor de Mascalbó també es considerés baró.

Al llarg dels segles XVII i XVIII l'Ajuntament de Reus es va veure en la necessitat de defensar jurídicament, en diverses ocasions, els seus drets sobre Mascabó, que va poder mantenir fins al segle XIX.

Quan s'intentà fer el canal entre Reus i Salou, per tal de superar les moltes dificultats que Reus es trobà per davant, l'Ajuntament intentà aconseguir el favor de Manuel de Godoy. És per això que li oferí el títol honorífic de Regidor Degà Perpetu de la vila i, amb ell, la baronia de Mascabó. Godoy ho acceptà i en va prendre possessió (per mitjà d'Albert Foraster) el 19 d'octubre de 1805.

Però aleshores Godoy es trobà que el títol de baró de Mascabó legalment no existia i ho solucionà tot fent-lo crear a favor seu pel rei Carles IV.

El títol de baró de Mascabó, pròpiament, va ser creat per Reial Decret de 13 d'octubre de 1805 i Reial Despatx de 24 de març de 1806, a Aranjuez, pel rei Carles IV a favor del seu primer ministre Manuel de Godoy y Álvarez de Fària, pel fet de ser Regidor Degà Perpetu de la vila de Reus.

El títol el va heretar la seva filla, Carlota Luisa Manuela de Godoy y Borbón, casada amb Camilo Rúsoli. Aquests, però, no se sap que usessin mai el títol de barons de Mascabó, ni tampoc els seus descendents més immediats, fins al 2 de juny de 1995 que el títol fou rehabilitat per Reial Decret a favor dels seus descendents que avui el segueixen ostentant oficialment.

Godoy va tenir el títol, però no la propietat de Mascabó, que va seguir en mans de l'Ajuntament de Reus fins al febrer de 1850, quan, necessitant recursos per bastir un nou mercat –el conegut avui com les «Pescateries Velles»–, se'l va haver de vendre per mitjà d'una subhasta –que guanyà Josep Molner–, de la qual en va treure 234.666 rals de velló que es destinaren a fer el mercat. Una quantitat, però, que va resultar insuficient per cobrir la totalitat de les despeses de la nova obra i així els va caldre cercar també altres fonts. L'anècdota final d'aquesta història és que el guanyador de la subhasta per les obres de les Pescateries va ser Antoni Molner, del qual se sap que el 1855 era el propietari de Mascabó.

20 / 04 / 2017

El «Llibre Verd» de Reus

A l'Edat Mitjana i Moderna, les poblacions compilaven el seu dret local en uns volums que normalment es coneixien pel color de la seva coberta, i així eren el «Llibre Verd» o el «Llibre Vermell», o bé es coneixien per algun altre detall extern, com seria el cas del «Llibre Ferrat» de Llívia (per tenir elements metàl·lics a la coberta) o bé el «Llibre de la Cadena» de Reus (per tenir una cadeneta per tancar el llibre) entre altres.

Sovint es tractava de cartularis que recollien tots els privilegis d'una població, i que de vegades també incloïen les ordinacions locals. Aquests llibres, en compilar tot el dret local, en facilitaven la seva consulta i en ser validats per notari permetien el seu ràpid ús en qualsevol causa judicial que es presentés.

Reus, a banda del «Llibre de la Cadena», que compilava les ordinacions locals, va tenir també un «Llibre Verd», per tal de recollir els privilegis i altres documents importants per a la vila, com ara concòrdies i sentències, entre altres.

La compilació, que sembla que es va iniciar el 1567, recull bàsicament documentació dels segles XVI i XVII, ja que n'hi ha ben poca d'anterior, com ara la Carta de Població donada el 1186 pel senyor de la vila —el canonge cambrer de la seu de Tarragona—, Joan de Santboi; una sentència contra la tortura de 1350, un llistat del veïnat de Reus, Castellvell i Almofter (dues poblacions que aleshores eren dins el terme de Reus) de 1424, o bé el privilegi donat a la vila pel rei Joan II el 1474 pel qual el Comú podia imposar una taxa sobre el pa, el vi, la carn i altres productes.

El «Llibre Verd» en compilar els documents aleshores més importants de la vila des d'un punt de vista jurídic, avui constitueix un recull de gran valor per a estudiar i conèixer el Reus dels segles XVI i XVII, un període que fins ara ha estat molt poc treballat i que per això avui resulta encara bastant desconegut.

El llibre, conservat fins a l'actualitat al Museu de Reus, i malauradament molt poc consultat, actualment ha estat digitalitzat per l'Arxiu Municipal, una actuació que en posar-lo a la xarxa, permetrà tenir-lo del tot a l'abast dels investigadors.

El pròxim dia de Sant Jordi a la tarda, a l'Ajuntament de Reus, faré una xerrada de divulgació sobre què és el «Llibre Verd» i el seu contingut.

CARRUTXA

EDICIONS DIGITALS

<https://www.carrutxa.cat/>